

**Radoslav KATIČIĆ** (Beč – Zagreb)  
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti  
Institut für Slawistik der Universität Wien  
UDK 061.12:929 NIKČEVIĆ V.P.

## DOBROMU JUNAKU NA SPOMEN

Autor daje sjećanje na Vojislava Nikčevića, koji se kamenitom stamenošću borio za svoje znanstveno polje – montenegristiku, od početka njegova znanstvenog rada u časopisu *Jezik* do kraja života.

Pridružujem se svima koji su se okupili oko uspomene Vojislava Nikčevića, preminulog i nedavno i prerano. Pridružujem se tek nizom nevezanih riječi. Ne dotječe mi ni vremena ni snage za novi izvoran znanstveni prinos na području bliskom njegovu. A to njegovo područje doista je osobito. On se kamenitom stamenošću morao izboriti za nj, za to svoje znanstveno područje: crnogorski jezik!

Tako sam ga i upoznao, preko časopisa *Jezik* i njegova neumornog urednika Stjepana Babića. Ne sjećam se, nažalost, više kako i kojom prilikom, ali već rano sam tamo upoznao njegovo ime povezano s njegovim posebnim predmetom. Mi, hrvatski jezikoslovci, dobro znamo kako je teško bilo i koliko nam je trebalo da shvatimo što upravo jest hrvatski jezik. Još teže je bilo shvatiti što je i kako postoji crnogorski. Zato smo uvijek pažljivo čitali ono što je objavljivao Vojislav Nikčević, a nama je bilo pristupačno.

Izravnije sam ga upoznao kao stručnjak uredništva Enciklopedije Jugoslavije, kad se vodila rasprava oko natuknice Crnogorci, jezik. Crnogorsko uredništvo nije prihvatilo verziju koja je stigla iz Beograda, a iz Nikšića se predlagala druga, uredništvu također neprihvatljiva. Ti se čvorovi nisu dali tek tako prerezati, pa je na kraju Dalibor Brozović nadmoćno znalački napisao tu natuknicu. Nju je pak moralo raspraviti i oko nje uskladiti svoja mišljenja uredništvo Enciklopedije i na crnogorskoj

i na saveznoj razini. To se rješavalo na cjelodnevnom radnom sastanku u Podgorici. Tamo se i našla krhka ravnoteža u suptilnim formulacijama, pa je natuknica napokon od svih prihvaćena i objavljena.

U Podgorici sam tada i ja kao stručnjak središnjeg uredništva sudjelovao u radu te sjednice i uz rub njezina zasijedanja osobno upoznao Vojislava Nikčevića. On je budno pratio naš rad, iako ga crnogorsko uredništvo nije uključilo u taj skup. Tu se vidjelo kako mu je težak bio položaj. Sutradan je nas hrvatske sudionike toga sastanka poveo na Lovćen i tako sam se tamo rame uz rame s njim poklonio divovskoj sjeni.

Kako je vrijeme prolazilo, nisam gubio Vojislava Nikčevića iz vida. Pratio sam koliko sam mogao kako obrazlaže samosvojnost crnogorskog jezika i njegov organizacijski rad na tom području. Bilo je jasno kako su mučni bili uvjeti pod kojima je radio, a mučno je bilo i razraditi valjanu argumentaciju. A meni je opet, osim utvrđivanja nekih temeljnih činjenica, bilo teško, pa i nemoguće, išta reći o crnogorskom jeziku i osobito o njegovoj samosvojnosti. To je mogao, a i danas može, samo tko i sam rođenjem i životom pripada crnogorskomu narodu. Taj narod, i samo on, konačno će i besprizivno odlučiti o samosvojnosti svojega jezika i o njegovoj standardnoj stilizaciji.

Znao sam, dakako, da Vojislav Nikčević tu ima svoj projekt, da je to postojalo i da je on to neumorno razrađivao i izgrađivao, ali sam znao i to da će o tome hoće li to doista postati standardni crnogorski jezik odlučiti u tijeku vremena samo Crnogorci i nitko drugi. Nama tu preostaje samo da osluškujemo.

Ipak se u svim tim godinama mijenjala i razbistrivala moja slika toga predmeta. Kao profesora slavenske filologije na Sveučilištu u Beču nastavne su me obveze poticale da nastojim u širokoj sintezi obuhvatiti jezičnu, književnu i kulturnu povijest Južnih Slavena, osobito pak onih kojima je standardni jezik stiliziran prema novoštokavskom dijalektu. Tada sam pobliže saznao kako Crnogorci u svojoj jezičnosti nedvojbeno imaju punoga udjela u bogatoj i poštovanja dostojnoj baštini srpske crkve i njezine književnosti, kako jezika, tako i pismene kulture, a da u doba ranoga novovjekovlja i punovrijedno sudjeluju u književnom stvaranju na ruskome crkvenoslavenskom jeziku, ali i to da su potpuno izuzeti iz kulturnoga ozračja kakvo je nastalo, pod utjecajem ruskih učitelja, na području crkvene jurisdikcije Karlovačke mitropolije. A to je ozračje u kojem je provedena

revolucionarna reforma Vuka Stefanovića Karadžića i iz kojega je izrastao srpski standardni jezik, orijentiran na šumadijsko-vojvođansku ekavsku novoštokavštinu i na kraju sve izrazitije stiliziran prema govornom uzusu izobražene beogradske sredine. Takav je razvoj tom jeziku omogućio veliku gipkost koja proizlazi iz spontanosti, dao mu je uvjerljivu autentičnost, ali ga nije približio Crnogorcima. Oni doista imaju svoju posebnu jezičnost koja nije proizašla iz te reforme i jezičnih orijentacija koje su se u Srbiji nadovezivale na nju. Standardni uzus crnogorskih pisaca i obrazovanih govornika bio je samo više ili manje tomu prilagođen.

Znao sam, dakle, da Vojislav Nikčević u svojem nastojanju ima stvarnu podlogu, onu bitnu, i znao sam, makar i mutno, odakle njemu i njegovim istomišljenicima osjećaj i na tom osjećaju zasnovano uvjerenje da imaju svoj vlastit crnogorski jezik, da im jezik nije naprosto srpski standardni, makar i s dopuštenjem da bude ijekavski. Uostalom, i osjetljivije hrvatsko uho to razabire kad god sluša naobražene Crnogorce kako govore i kad čita njihove najbolje pisce. U Beču na Sveučilištu, u knjižnici svojega Instituta za slavistiku, imao sam pod rukom prvo i izvorno izdanje Njegoševa Gorskog vijenca, Rado sam ga uzimao u ruke i čitao iz njega. Pri tome sam živo osjećao kako je taj jezik bitno drugi nego je onaj Karadžićev, premda mi je školovanjem bilo ucijepljeno suprotno shvaćanje. Znao sam dakle da ima zašto govoriti o crnogorskom jeziku bez obzira na to kakav će mu konačno biti standardni lik, da li onakav kako ga zacrtava Vojislav Nikčević ili kakav drukčiji. Bit će onaj oko kojega se na kraju okupi crnogorski narod. A kada se zbilja okupi, nitko mu se ne će moći suprotstaviti.

Kako god bilo, Vojislav Nikčević je već ostavio neizbrisiv biljeg u jezičnoj povijesti Crnogoraca. A došla su bila strašna vremena. Moj posljednji boravak u Podgorici, ona se i tada za mene tako zvala, ali ne i službeno, pokazao mi je kako užas koji se sprema provire kroz sve pukotine i šavove. Putujući kroz Konavle i preko Dubrovnika ledila mi se krv jer sam, nažalost potpuno ispravno, osjećao da se krećem po budućem bojištu. Poslije doživljaja tadašnje atmosfere u Podgorici unutrašnjim sam očima vidio oko sebe kuće koje se puše spaljene. Val zloćudnoga bezumlja koji je svom silinom tada zahvatio njegovu zemlju teško je ugrozio Nikčevića i sve njegove istomišljenike. No kako su stizale vijesti o njem, za mene tada iz posve nepristupačne daljine, doznavao sam da ustraje, da ne popušta, što je značilo da nalazi i potpore i zaštite, i to me je ispunjalo divljenjem.

Na Nikčevića sam mislio i kad sam tih godina u Zagrebu sreo izgnanika Jevrema Brkovića.

Užas je prohujao, žrtve i gubitci su neprebolni. Neka potone u grotlu prošlosti, kako god se zaboraviti ne može i ne smije, a posljedice će se još dugo osjećati, bolno i mučno. Ostale su rane. No tu je sada nezavisna Crna Gora i u njoj će crnogorski narod moći sam odlučiti o svojem jeziku. A u njegovu povijest, u povijest jezika i u povijest naroda, kojim god smjerom krenula, neizbrisivo je utisnuto ime Vojislava Nikčevića.

Moj zadnji susret s njim zbio se na međunarodnom skupu o Vatroslavu Jagiću, koji se održavao u zreloj jeseni 2005. u Varaždinu. Tek se počelo osjećati kako ujutro izmaglica grize. Na nezaboravnom izletu u Međimurje za objedom Vojislav je Nikčević sjedio kraj njemačkoga slavista svjetskoga glasa i malo opuštenije i opširnije razgovarao s njim. Poslije mi je njemački kolega pristupio i vrlo ozbiljno, iz sve dubine svojega uvjerenja, rekao: „To je hrabar čovjek.”

Tomu hrabromu čovjeku u spomen napisao sam ovo nekoliko redaka.

**Radoslav KATIČIĆ**

### **IN MEMORY OF A HERO**

The author looks back on life and work of Vojislav Nikčević, who fought vigorously in his scientific field - Montenegristics, from the beginning of his scientific work in the journal *Jezik* until the end of his life.